

Informaatiotutkimuksen päivät 2010
21. – 22. lokakuuta 2010 Tampere

ABSTRAKTI

Liisa Niinikangas

Mistä puhumme, kun puhumme oppimisesta ja koulukirjastoista?

Liisa Niinikangas, Lapin yliopisto, aikuiskasvatustiede, liisa.niinikangas@lighthouse.fi

Kun puhumme suomalaisista koulukirjastoista, puhumme olettamuksista. Emme tiedä historiallisia tai ajantasaisia faktoja, koulukirjastojen lukumäärää, vuotuista käyttöä, budjettia, koulukirjastonhoitajien määrää, heidän osaamista emmekä arvioita itse toiminnan vaikuttavuudesta. Ainoa valtakunnallinen koordinoiva resurssi eli koulukirjastoista vastaavan ylitarkastajan virka lopetettiin 1990-luvun alussa Opetushallituksesta. Samaan aikaan koulukirjastoja pyrittiin elvyttämään koulujen pedagogisiksi voimavaroiksi (Niinikangas 1999). Vuonna 1998 koululainsäädäntöä uudistettaessa eduskunta sisällytti perusopetuslakiin maininnan koulukirjastoista ja antoi julkilausuman koulukirjastojen kehittämisestä (Perusopetuslaki 1998).

Opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia vuosille 2000 – 2004 nosti koulukirjastot erääksi kehittämisen painopisteeksi. Visiona oli, että kaikkien opettajien ja oppilaiden käytettävissä olisi opetusta ja oppimista tukevat ajanmukaiset kirjasto- ja tietopalvelut. Koulukirjastojen tilanteen uudelleenarviointi ja kehittämistoiminta nähtiin ilahduttavana ja sopusoinnussa Unescon koulukirjastomanifestin kanssa, joka oli tarkoitus myös saattaa voimaan (Koulutuksen 1999). Kansallista toimenpideohjelmia tai rahoitusta ei tietostrategiasta seurannut.

Yleisten kirjastojen strategioissa yleinen kirjasto on puolestaan linjannut itsensä koulun kirjastoksi (Kirjastostrategia 2003). Kaikista kehittämisprojekteista huolimatta koulukirjastot nähdään vielä kirjavarastoina (PISA 2006).

Tässä esityksessä analysoin oppimisen näkökulmasta suomalaisen koulukirjaston käsitettä erilaisissa opetusalan virallisissa dokumenteissa. Pyrin hahmottamaan Opetusministeriön ja Opetushallituksen viranomaispuheista ja teksteistä sen, mitä vuoden 1998 jälkeen koulukirjastojen edistämisellä on virallisesti tavoiteltu ja millaisena se on ymmärretty. Hypoteesini on, että suomalaista koulukirjastokäsitettä ei ole teoreettisesti eikä instituutiolähtöisesti määritelty UNESCON koulukirjastojulistuksen tavoin (UNESCO 2001). Oppimisympäristön tai koulun kokonaiskehittämisen näkökulmaan koulukirjastoa ei ole v. 2005 ilmestyneen Luku - Suomi - raportin jälkeen mahdutettu.

Rajaan kohteeni yleissivistävän koulun koulukirjastoihin. Analyysin aineistona käytän peruskoulun valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita sekä Opetusministeriön ja Opetushallituksen vuoden 1998 jälkeen julkaisemia dokumentteja (työryhmämietintöjä tai opetusministerin tai kansliapäällikön tekstejä) tai sellaisia julkaisuja, joissa Opetusministeriö tai Opetushallitus on ollut virallisesti mukana sisällön tuottajana (n=13). En ole sisällyttänyt aineistooni yleisten kirjaston strategioita enkä kehittämisohjelmia.

Tein edellä mainitun aineiston lisäksi 28.9.2010 koulukirjasto -termillä haun sekä Opetusministeriön että Opetushallituksen websivuilta. Sisällytin analyysiaineistooni myös nämä löydökset (n=16, 8+8). Koulukirjastoa käsittelevien hakutulosten määrä, 16, on vähäinen verrattuna mediakasvatuksen yhteensä 52:een (31 OPM, 21 Oph) löydökseen.

Sisällön analyysin perusteella vaikuttaa ilmeiseltä, että koulukirjasto näyttäytyy eniten juhlapuheissa ja kehittämisen eetoksena. Opetushallituksen ja Suomen koulukirjastoyhdistyksen julkaisema Hyvä koulukirjasto määrittää lukemisen, tiedonhaun ja kokoelman hallinnan koulukirjaston tärkeimmiksi tehtäviksi (Frantsi ym. 2002). Opetussuunnitelmien perusteissa informaatiolukutaito, tiedonhankinnan ja monipuolisen tiedonkäsittelyn edistäminen ovat sisään kirjoitettuna vaikka koulukirjastoja ei tekstissä mainita (Perusopetuksen 2004). Uudet lukutaidot kuten informaatiolukutaito ja kriittinen tiedon arviointi, tietoverkot, tiedonhankinta ja uuden tiedon tuottaminen nähtiin osana koulukirjastojen kehittämistä. Vuonna 2007 julkistetussa mediakasvatuksen toimenpideohjelmassa ne ovat siirtyneet osaksi mediakasvatuksen sisältöjä (Sinko ym. 2007).

Vuodelta 2007 peräisin olevassa koulun oppimisympäristöjen kehittämisjulkaisussa (Manninen ym. 2007) koulukirjastot saavat vain vähän huomiota. 2010 -luvulle tultaessa koulukirjastojen kehittämispuhe ja maininnat sen tärkeydestä vähenevät. Merkitseekö tämä suomalaisen koulukirjaston kiinnittymistä kirjoihin sekä perinteiseen lukemiseen ja siten mahdollista uudelleen syrjäytymistä muun koulun pedagogisesta kehittämisestä?

Analyysi on osa Lapin yliopiston aikuiskasvatustieteeseen tekeillä olevaa väitöskirjaani Mitä heistä tuli? Tutkimus espoolaisten kirjasto-opettajien koulutuksen (2001 – 2003) jälkeisestä kontekstuaalisesta oppimisesta.

Lähdeluettelo:

Kirjasto 2010. URL: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2003/kirjastostrategia_2010.html. Viitattu 4.10.2010.

Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia 2000 – 2004 (1999). Opetusministeriö. URL: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/1999/koulutuksen_ ja_ tutkimuksen_ tietostrategia_2000_ -_2004. htm. Viitattu 3.10.2010.

Luku-Suomessa taottua 2005. Opetushallituksen Luku-Suomi -kärkihankkeen (2001-2004) raportti. Toim. Sinko, P. & Pietilä, A. & Bäckman, P. Tampere: Opetushallitus .

Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukannel, S., Passi, S. & Särkkä, H. 2007. Oppimista tukevat ympäristöt – Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Helsinki: Opetushallitus.

Mediakasvatus esi- ja alkuopetuksessa 2009. Kerhokeskus & Opetushallitus : Aksidenssi, Helsinki.

Niinikangas, L. 1999. Suomen koulu- ja oppilaitoskirjastot. Teoksessa Kirjastosäännöstö, toim. Kirsti Kekki. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 402-418.

Opetusministeriön ja Opetushallituksen websivut: URL: [http:// www.minedu.fi](http://www.minedu.fi) ja
URL:<http://www.oph.fi>. Viitattu 3.10.2010

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus.

Perusopetuslaki 1998. URL:<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> (viitattu 29.9.2010)

PISA 2006. URL:

http://www.pisa2006.helsinki.fi/finnish_school/school_day/school_inside_and_out.htm . Käytetty
28.9.2010

Sinko, P., Väyrynen, P., Kaihari-Salminen, K. 2007. Ehdotus toimenpideohjelmaksi mediataitojen
ja -osaamisen kehittämiseksi osana kansalais- ja tietoyhteiskuntataitojen edistämistä.

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:29. URL:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/tr29.pdf?lang=fi>. Viitattu
3.10.2010.

UNESCON koulukirjastojulistus 2001. Yhdistyneitten kansakuntien kasvatusta, tiede- ja
kulttuurijärjestön UNESCON sopimuksia ja suosituksia n:o 21. Helsinki: Suomen Unesco-
toimikunta .